

ทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐบาลผสม

1. แนวคิดทางทฤษฎี

รัฐบาลผสมเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นทั้งในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก ประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย และประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ รัฐบาลผสมเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ ทั้งที่เป็นปัจจัยโดยตรงและโดยอ้อมที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง ในบรรดาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ระบบพรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้ง อุดมการณ์ วัฒนธรรมทางการเมือง รวมทั้งลักษณะทางโครงสร้างของประชากรในประเทศ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อ รัฐบาลผสมและความสำเร็จหรือความจีรังยั่งยืนของรัฐบาลผสม

ในการจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยทั่วไป มีความมุ่งหมายหลัก 2 ด้าน คือ ด้านที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการก่อรูปรัฐบาล หรือกระบวนการของการจัดตั้งรัฐบาลผสม กับความมุ่งหมายในด้านที่เกี่ยวกับความมีเสถียรภาพหรือความจีรังยั่งยืนของรัฐบาลผสม ในที่นี้แม้เป็นการศึกษาที่มีจุดเน้นในด้านของกระบวนการจัดตั้งรัฐบาลผสมก็ตาม แต่เป้าหมายแอบแฝงประการหนึ่งของการจัดตั้งรัฐบาลผสมก็คือ การคำนึงถึงความมีเสถียรภาพของรัฐบาลด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางทฤษฎีนี้ จึงเสนอในจุดสำคัญ 2 ด้าน คือ ด้านที่เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสม และด้านที่เกี่ยวกับความมีเสถียรภาพของรัฐบาลผสม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1.1 แนวคิดการจัดตั้งรัฐบาลผสม

กลุ่มนักทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมได้เสนอแนวคิดไว้ในหลายมุมมองตามที่คณะที่แตกต่างกัน ในที่นี้จะเป็นการเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีการจัดตั้งรัฐบาลผสมตามแนวคิดของนักทฤษฎีแต่ละท่าน โดยในตอนท้ายจะได้สรุปให้เห็นถึงลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่าง รวมทั้งการประยุกต์แนวคิดดังกล่าวเข้ากับการวิเคราะห์การเมืองไทย

(1) แนวความคิดของ Robert Axelrod ¹

แนวความคิดของ อาเซลรอด ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนววิเคราะห์ตามทฤษฎีทางเลือกที่มีเหตุผล (rational choice theories) ซึ่งได้รับการพัฒนาต่อเนื่องมาจากแนวคิดทฤษฎีขนาด (size theories) ที่กล่าวถึงลักษณะของการเข้าร่วมรัฐบาลผสมว่า เป็นผลมาจากการแบ่งปันผลประโยชน์และสิ่งตอบแทนในระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยรัฐบาลผสมแบบน้อยพรรคจะถูกจัดตั้งขึ้น เพื่อมิให้มีการเฉลี่ยส่วนแบ่งของผลประโยชน์ให้มากเกินไปจนเกินไป

อาเซลรอด ได้เสนอแนวความคิดเพิ่มเติมโดยการให้คุณค่าที่เพิ่มขึ้นกับทางเลือกในการตัดสินใจของพรรคการเมืองต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็นการแบ่งปันผลประโยชน์ หรือส่วนแบ่งผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งแนวทางเลือกดังกล่าว ได้แก่ความสอดคล้องต้องกันของนโยบายที่ถูกสร้างขึ้นโดยข้อตกลงระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล เขาได้สรุปถึงความคาดหวังที่พรรคการเมืองต่าง ๆ จะเข้าร่วมในการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ยั่งยืน ดังนี้

1. มีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสียงข้างมาก โดยจะประกอบด้วยพรรคการเมืองที่มีคะแนนเสียงรวมกันแล้ว ได้รับชัยชนะในสภา
2. มีความสอดคล้องต้องกันนโยบาย โดยจะประกอบด้วยพรรคการเมืองที่มีแนวนโยบายใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันอย่างน้อยที่สุด
3. เป็นรัฐบาลผสมแบบน้อยพรรคซึ่งประกอบด้วยพรรคการเมืองที่รวมกันอยู่เพียงพอที่จะมีคะแนนเสียงข้างมากในสภา โดยไม่มีพรรคการเมืองที่ไม่จำเป็นเกินเข้ามา

กล่าวโดยสรุปแนวความคิดของอาเซลรอด เป็นแนวความคิดพื้นฐานของการจัดตั้งรัฐบาลผสม ซึ่งตั้งอยู่บนการวิเคราะห์ตามหลักการแบ่งปันผลประโยชน์และสิ่งตอบแทนและแนวทางเลือกที่มีเหตุผลของพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยมีข้อสมมติฐานอยู่ที่การคาดหวังในการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ยั่งยืน ซึ่งได้แก่ การจัดตั้งรัฐบาลผสมแบบน้อยพรรค

¹ Robert Axelrod, Conflict of Interest (Chicago : Markham , 1982), pp.14 - 20.

(2) แนวความคิดของ Lawrence C. Dodd ²

คอดด์ มีความเห็นว่าพรรคการเมืองแต่ละพรรคย่อมอยากที่จะเข้าร่วมในรัฐบาลผสมเพื่อหวังที่จะได้มีส่วนร่วมในการออกกฎหมายและบริหารประเทศ ซึ่งพรรคแต่ละพรรคจะพยายามคิดว่าจะผสมกันได้ที่แบบ จึงจะมีเสียงข้างมากอย่างเพียงพอที่จะบริหารประเทศได้ และการผสมกันนั้นมีแบบใดบ้าง ที่บรรดาพรรคที่มาารวมกันทุกพรรคจะได้รับความพึงพอใจ นั่นคือ ได้รับประโยชน์จากตำแหน่งรัฐมนตรีที่พึงปรารถนามากที่สุดซึ่งหมายถึงว่า พรรคแต่ละพรรคจะพยายามรวมตัวกับพรรคอื่นจำนวนน้อยพรรคที่สุด ไม่ให้มีพรรคส่วนเกินที่จะมาแย่งตำแหน่งกัน ได้แก่ การจัดตั้งรัฐบาลผสมแบบน้อยพรรค ซึ่งจะมีผลต่อความยั่งยืนของรัฐบาลในอนาคต เช่นเดียวกับแนวความคิดแบบดั้งเดิมนั่นเอง

จากแนวความคิดพื้นฐานของสภาวะการเจรจาต่อรองที่มีอยู่ในสภา คอดด์ได้นำมากำหนดสภาพของส่วนผสมในรัฐบาลผสม ซึ่งถูกกำหนดโดยปัจจัย 2 ประการคือ ความสมัครใจที่จะเจรจาต่อรอง และความแน่นอนของข่าวสาร

1. ความสมัครใจที่จะเจรจาต่อรอง คือ ความเต็มใจของพรรคการเมืองที่จะร่วมกับพรรคการเมืองอื่นจัดตั้งรัฐบาล ทั้งจะต้องไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือข้อจำกัดใด ๆ

2. ความแน่นอนของข่าวสาร ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ

ก. ข่าวสารที่สมบูรณ์ ได้แก่ การที่พรรคต่าง ๆ สามารถทราบว่ามีจำนวนคะแนนเสียงที่สนับสนุน และสามารถควบคุมได้เท่าไรในสภา และจะลงคะแนนเสียงกรณีใด และอย่างไรบ้าง

ข. ข่าวสารที่ตีเลิศ หมายความว่า ในระหว่างที่กำลังเจรจาต่อรองกันนั้น พรรคทั้งสองต้องสามารถทราบความเคลื่อนไหวทั่วไปของแต่ละพรรค รวมถึงตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงของจำนวนลูกพรรคด้วย

² Lawrence C. Dodd, "Party Coalitions in Multiparty Parliaments : A Game Theoretic Analysis," American Political Science Review 68 (September 1974) : pp.1093 - 1117.

คอตต์ กล่าวว่า ความสมัครใจที่จะเจรจาต่อรองเป็นตัวกำหนดส่วนผสมใน
รัฐบาลผสม และความแน่นอนของข่าวสาร เป็นตัวกำหนดส่วนผสมว่าจะเป็นแบบไหน ซึ่งความสัมพันธ์
ของทั้งสองปัจจัย พอสรุปได้ดังนี้

1. รัฐบาลผสมแบบน้อยพรรค จะเกิดขึ้นเมื่อพรรคต่าง ๆ มีความสมัครใจที่จะเจรจา
จัดตั้งรัฐบาล ซึ่งในระหว่างการเจรจาต่อรองกันนั้น ไม่มีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น และมีข้อมูล
หรือข่าวสารที่แน่นอนด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งได้แก่ การที่พรรคการเมืองทุกพรรคมีความสมัครใจที่จะ
เจรจาต่อรองกับพรรคการเมืองอื่น ๆ โดยไม่มีข้อจำกัดหรือเงื่อนไข หรือมีแต่เพียงเล็กน้อย และพรรค
การเมืองต่าง ๆ สามารถทราบและประเมินค่าข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับพื้นฐานของพรรค เช่น จำนวน
คะแนนเสียง การควบคุมคะแนนเสียงที่สนับสนุน รวมตลอดถึงทราบความเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลง
ของพรรคการเมืองอื่น ๆ ได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ

2. รัฐบาลผสมแบบมากพรรคที่มีคะแนนเสียงท่วมท้น จะเกิดขึ้นเมื่อพรรคต่าง ๆ มี
ความสมัครใจที่จะเจรจาจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งในระหว่างการเจรจาต่อรองนั้นไม่มีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขใด ๆ
ทั้งสิ้น แต่ไม่ทราบข้อมูลหรือข่าวสารที่แน่นอน ตลอดจนไม่แน่ใจถึงคะแนนเสียงที่จะได้รับความสนับสนุน
จากพรรคอื่น หรือต่างพรรคต่างก็ยังไม่มั่นใจหรือไว้วางใจที่จะมาร่วมรัฐบาล

3. รัฐบาลผสมเสียงข้างน้อย จะเกิดขึ้นเมื่อพรรคต่าง ๆ จำเป็นต้องเจรจาต่อรอง
จัดตั้งรัฐบาลโดยไม่มีสมัครใจและระหว่างการเจรจาต่อรองก็ไม่ทราบข้อมูลหรือข่าวสารที่แน่ชัดว่าจะมีอยู่
อย่างไร กล่าวอีกนัยหนึ่งได้แก่ การที่พรรคการเมืองต่าง ๆ ถูกบีบบังคับในระดับสูงต้องมาร่วมเจรจา
หรือตกลงกับพรรคหนึ่งพรรคนั้น แล้วจะทำให้พรรคการเมืองต่าง ๆ ไม่เต็มใจที่จะเจรจาต่อรองด้วย
นอกจากนี้ พรรคการเมืองต่าง ๆ ยังไม่สามารถทราบและประเมินค่าข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับพื้นฐาน
ของพรรค รวมตลอดถึงไม่ทราบความเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมืองอื่น ๆ ด้วย

นอกจากนี้ คอตต์ ได้พิจารณาต่อไปถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยนำเอา
ความสมัครใจที่จะเจรจาต่อรองและความแน่นอนของข่าวสารมาเป็นองค์ประกอบในการพิจารณา และ
เพื่อที่จะให้เข้าใจถึงองค์ประกอบ 2 ประการนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เขาได้นำปัจจัยที่เพิ่มขึ้นอีก 2 ประการ
มาประกอบการพิจารณา ได้แก่ ลักษณะพิเศษของระบบพรรค และระดับของความขัดแย้งระหว่างพรรค

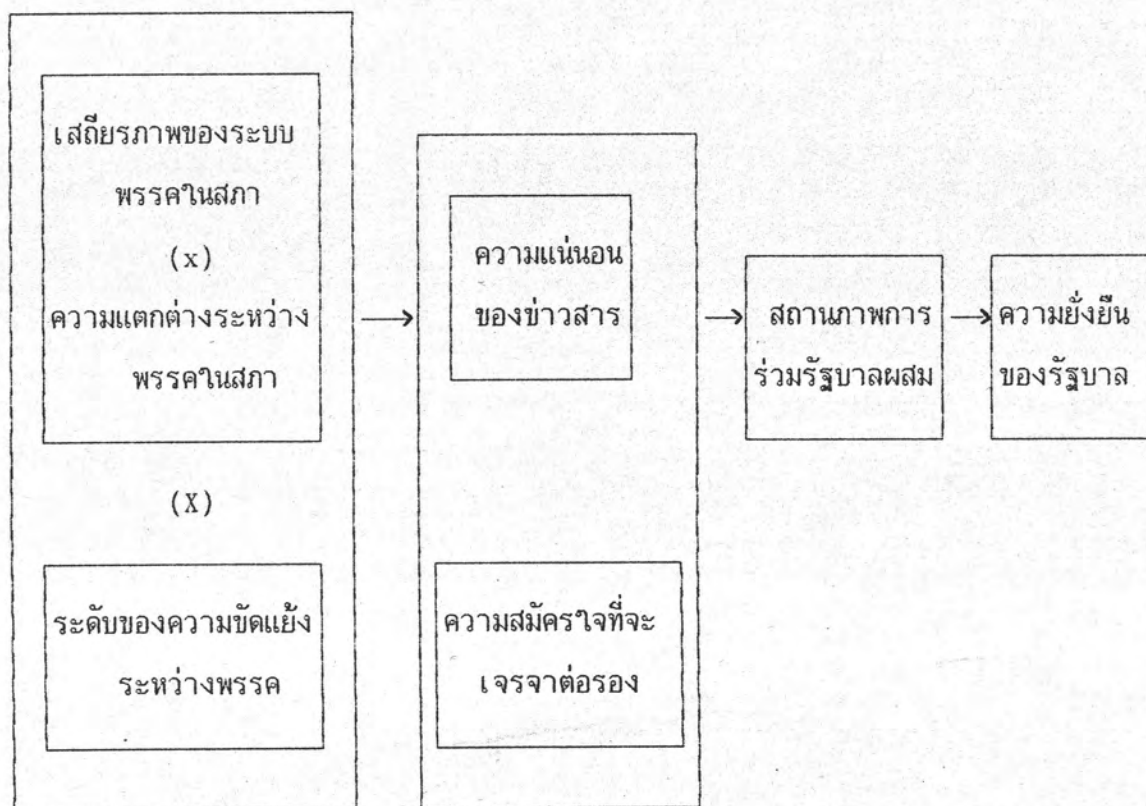
ลักษณะพิเศษของระบบพรรค จำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ

ก. ความแตกต่างระหว่างพรรคในสภา หมายถึง จำนวนและสัดส่วนของกำลังของพรรคในสภา กล่าวคือ ในสภาที่มีความแตกต่างระหว่างพรรคอยู่ในระดับสูง นั้นย่อมหมายความว่า มีพรรคที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาในสภาหลายพรรค แต่ละพรรคนั้นมีจำนวนผู้แทนใกล้เคียงกัน ซึ่งการที่มีความแตกต่างระหว่างพรรคอยู่ในระดับสูงนี้จะมีผลทำให้ความแน่นอนของข่าวสารทั้งในด้านความถูกต้อง (perfection) และความสมบูรณ์ (completeness) ลดลงด้วย

ข. เสถียรภาพของระบบพรรคในสภา ได้แก่ ความเหนียวแน่นของการควบคุมสมาชิกพรรคของพรรคการเมืองต่าง ๆ ในสภา ซึ่งมีผลต่อความแน่นอนของข่าวสาร ทำให้สามารถคาดคำนวณได้ถูกว่าแต่ละพรรคมีเสียงสนับสนุนอยู่เท่าไร และยังสามารถติดตามความเคลื่อนไหวของกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ระดับของความขัดแย้งระหว่างพรรค เป็นตัวกำหนดความสมัครใจที่จะเจรจาต่อรองและประนีประนอมในผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าความขัดแย้งระหว่างพรรคอยู่ในระดับต่ำพรรคทั้งหมดจะร่วมมือและเต็มใจประนีประนอมจัดตั้งรัฐบาล ในทางตรงกันข้ามถ้าความขัดแย้งระหว่างพรรคอยู่ในระดับสูง พรรคบางพรรคก็อาจจะไม่ยินดีเจรจาและประนีประนอมกับพรรคอื่น ซึ่งก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อการจัดตั้งรัฐบาล

แบบแผนของโครงสร้างของการจัดตั้งรัฐบาลผสม ตามแนวความคิดของคอตต์ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นว่าขึ้นอยู่กับตัวแปรอิสระ 2 ตัว และตัวแปรไม่อิสระ 2 ตัว ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แบบแผนของโครงสร้างของการจัดตั้งรัฐบาลผสม

สรุปแนวความคิดของ คอคต์ ต่อการจัดตั้งรัฐบาลผสมนั้น ในส่วนของแนวความคิดพื้นฐาน คอคต์ มิได้มีความคิดแตกต่างจากนักทฤษฎีรัฐบาลผสมแบบดั้งเดิมแต่อย่างใด ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับสถานะพื้นฐานในการเจรจาต่อรองของพรรคประชาชนต่าง ๆ และสถานการณ์ของการจัดตั้งรัฐบาลผสมแบบน้อยพรรคที่สามารถคาดคะเนจนถึงความยั่งยืนในอนาคตได้ อย่างไรก็ตาม คอคต์ ได้กล่าวถึงในรายละเอียดที่เพิ่มขึ้นในลักษณะของการผสมว่าจะมีการผสมกันในรูปแบบใด และในรูปแบบใดที่พรรคการเมืองต่าง ๆ จะได้รับความพึงพอใจสูงสุด นอกจากนี้ คอคต์ ยังได้กล่าวถึงไปถึงในรายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์ผสมของรัฐบาลผสม และการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ยั่งยืน โดยการใช้อำนาจตัวแปรที่เป็นอิสระ 2 ตัว และไม่เป็นอิสระ 2 ตัว คือ ลักษณะพิเศษของระบบพรรค กับ ระดับของความขัดแย้งระหว่างพรรค และความแน่นอนของข่าวสาร กับ ความสมัครใจที่จะเจรจาต่อรอง

(3) แนวความคิดของ อมร รักษาสิทธิ์ 3

จากประสบการณ์การเมืองไทย อมร ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการเข้าร่วมเจรจาต่อรองเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมของพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของพรรคการเมืองในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งแต่ละครั้ง ซึ่งมีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามอุดมคติของพรรค คือ ได้มีโอกาสเข้าบริหารงานหรือควบคุมการทำงานของข้าราชการประจำ พร้อมกันนั้น ก็ยังมีโอกาสออกกฎหมายและเป็นปากเสียงของประชาชนด้วย
2. เพื่อให้สามารถออกกฎหมายให้รัฐบาลและประชาชนปฏิบัติการต่าง ๆ ตามนโยบายของพรรค
3. เพื่อเป็นปากเป็นเสียงรักษาผลประโยชน์ของพรรคและของประชาชน

3 อมร รักษาสิทธิ์, ทฤษฎีการจัดตั้งรัฐบาลผสม (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชน จำกัด, 2519), หน้า 11 - 19.

อมร กล่าวว่าภายใต้เป้าหมายทั้ง 3 ประการนี้ เป้าหมายที่หนึ่งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาที่สุด เป้าหมายที่สอง และสามารถลงมาเป็นลำดับ ดังนั้น ทุกพรรคการเมืองจึงต่างพยายามหาทางเข้าไปเป็นรัฐบาล แต่โดยที่มีพรรคการเมืองจำนวนมากและไม่มีพรรคใดพรรคเดียวที่จะมีเสียงข้างมากในสภาได้ จึงต้องพยายามหาทางเข้าร่วมกับพรรคอื่น ๆ เว้นแต่พรรคที่มีนโยบายเด็ดเดี่ยว การเข้าร่วมหมายถึงการต่อรองโดยเอาเสียงในสภา (จำนวนที่นั่ง) ของพรรคนั้น ๆ รวมทั้งระเบียบวินัยที่พรรคนั้นจะบังคับให้ลูกพรรคออกคะแนนเสียงได้จริงตามที่พรรคส่งมาเป็นเครื่องต่อรองเพื่อให้ได้จำนวนที่นั่งในคณะรัฐมนตรี และได้รับคำสัญญาว่า รัฐบาลผสมจะนำนโยบายของตนไปตราเป็นกฎหมาย และโอกาสที่จะเป็นปากเสียงของประชาชน เพื่อเป็นโอกาสที่จะใช้หาเสียงให้ดีขึ้นในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

อมร ได้นำเสนอต่อไปถึงสมมติฐานเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ทำหน้าที่ได้ โดยไม่ใช้ตัวแปรอิสระเลย ซึ่งมีหลักการที่คล้ายคลึงกับดอคต์ แต่แตกต่างกันในรายละเอียด คือ อมร ได้เสนอตัวแปรไม่มีอิสระทั้งหมด 4 ตัว ที่จะมีผลต่อการจัดตั้งรัฐบาลผสม ได้แก่

1. พลังของพรรค คิดได้จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยการใช้อัตราส่วนร้อยละมาเป็นฐานในการคำนวณเพียงอย่างเดียวก่อน ทั้งนี้เพราะยังไม่ทราบบทบาท และการวางตัวของวุฒิสมาชิก กรรมการของพรรค ผู้สนับสนุนพรรค และลูกพรรคทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น

2. ความเหนียวแน่นของพรรค หรือ เสถียรภาพของพรรคในความหมายของดอคต์ โดยการใช้จ่ายต่าง ๆ ในเบื้องต้นนี้ 5 ประการด้วยกันในการพิจารณา คือ ประวัติความเป็นมา และอุดมการณ์ของพรรค จำนวนสมาชิกและความผูกพันของสมาชิกต่อพรรคทั่วประเทศ วินัยของพรรคภาวะผู้นำของพรรค ผลประโยชน์ส่วนตัวของสมาชิกในสภาและผู้นำคนสำคัญ และพื้นฐานแห่งอำนาจของพรรคต่อประชาชน

3. ความแตกต่างในนโยบายอันแท้จริงของพรรค โดยพิจารณาจากแนวนโยบายทางเศรษฐกิจ แนวนโยบายทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม และแนวนโยบายทางการเมืองในลักษณะกว้าง ๆ ทั้งนี้เพราะ ประวัติพรรคการเมืองไทยเกี่ยวกับแนวนโยบายนั้น ยังมีความไม่แน่นอน และการตัดสินใจจากประกาศนโยบายอย่างเดียวกันก็อาจผิดพลาดได้ง่าย

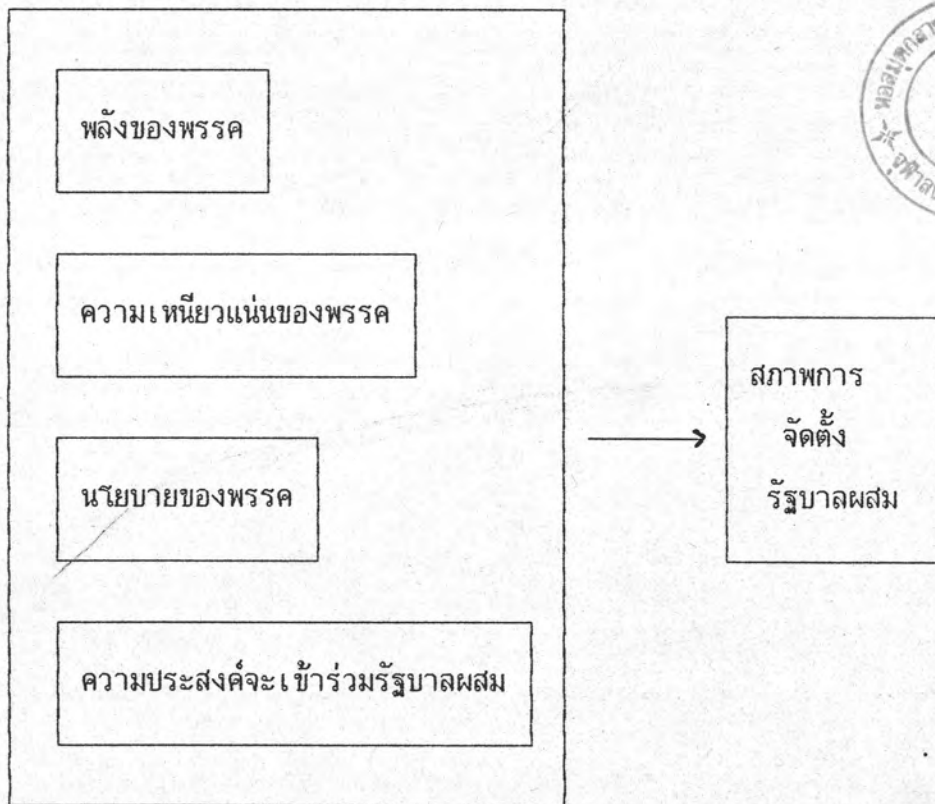
4. เป้าหมายของพรรคในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง กับความปรารถนาที่จะเข้าร่วมในการจัดตั้งรัฐบาลผสม ได้แก่ สภาวะการเจรจาต่อรองของพรรคการเมืองต่าง ๆ ในการเข้าร่วมรัฐบาลผสม 3 ประการ ดังได้กล่าวแล้ว คือ มีโอกาสเข้าบริหารประเทศ มีโอกาสตรากฎหมายตาม

แนวนโยบายของพรรคของตน และมีโอกาสเป็นปากเป็นเสียงรักษาคณะประโยชน์ของลูกพรรค โดยมีเป้าหมายประการแรกเป็นที่พึงปรารถนาที่สุด

อมร ได้ใช้การวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ โดยการให้ค่าของคะแนนกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ และตัวแปรไม่มีอิสระทั้ง 4 ตัว มาคำนวณสภาพการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่เป็นไปได้ตามค่าคะแนนสูงสุด ซึ่งสามารถเขียนเป็นสูตรและรูปแบบโครงสร้างได้ ดังรูปที่ 2

$$\text{รัฐบาลผสม} = f$$

(พลังของพรรค) (ความเหนียวแน่นของพรรค) (นโยบายของพรรค)
(ความประสงค์จะเข้าร่วมรัฐบาล)

รูปที่ 2 สูตรและรูปแบบโครงสร้างของการจัดตั้งรัฐบาลผสม

ความจริงแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมของอมร รักษาสัตย์ มีส่วนที่ใกล้เคียงกับแนวความคิดของ ดอดด์ เป็นอย่างยิ่ง ทั้งในลักษณะการนำเสนอ และการนำเสนอเอกสารทางคณิตศาสตร์มาเป็นปัจจัยในการคิดค่าคะแนนต่อผลของการจัดตั้ง อย่างไรก็ตาม อดมร ได้ให้ตัวแปรในการนำเสนอที่ง่ายกว่า ทั้งในแนวความคิดพื้นฐานต่อการเจรจาต่อรอง และในการจัดตั้งรัฐบาลผสมรวมทั้งได้นำเอาประสบการณ์จากความเข้าใจในการเมืองไทยมาใช้ประกอบในการพิจารณาตัวแปรของแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมนี้ นอกจากนี้ อดมร ได้แยกส่วนของแนวความคิดระหว่างการจัดตั้งและความยั่งยืนออกจากกัน ทำให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงต่อสภาพความเป็นจริงยิ่งขึ้น

(4) แนวความคิดของ Eric C. Browne, John P. Frendreis and Dennis W. Gleiber⁴

บราวน์และคณะ มีแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสม ทั้งในส่วนที่ต่อเนื่องและแตกต่างจากแนวความคิดของนักทฤษฎีรัฐบาลผสมทั้งหลาย โดยนักทฤษฎีรัฐบาลผสมส่วนใหญ่มักเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ยั่งยืนเป็นพื้นฐาน บราวน์กับคณะ กลับแยกประเด็นในการพิจารณาเบื้องต้นออกเป็น 2 กรณี คือ ส่วนของการจัดตั้งรัฐบาลประเด็นหนึ่ง และส่วนที่ต่อเนื่องจากภายหลังจากการจัดตั้งรัฐบาลแล้วเป็นอีกประการหนึ่ง ในส่วนของการจัดตั้งรัฐบาลผสมในแนวความคิดพื้นฐานนั้น เริ่มแรกเขาได้กล่าวคล้ายคลึงกับแนวความคิดแบบดั้งเดิมในส่วนของ การคาดคะเนจนถึงประโยชน์และการสูญเสียของพรรคการเมืองต่าง ๆ ซึ่งเขาเห็นว่าในการร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสมของพรรคการเมืองต่าง ๆ นั้น เป็นการเสี่ยงต่อการลงทุนประการหนึ่ง กล่าวคือเป็นการเสี่ยงต่อเหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ หรือความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ในสภาวะแวดล้อมทางการเมือง

⁴ Eric C. Browne, John P. Frendreis, and Dennis W. Gleiber, "An Events Approach to the Problem of Cabinet Stability," Comparative Political Studies 17 (July 1984) : 229 - 264 .

ในขณะที่แนวความคิดแบบดั้งเดิมเน้นแนวทางในการพิจารณาที่รูปแบบ และ
 เงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ บรรานกับคณะ ได้เสนอแนวทางในการอธิบายที่เพิ่มขึ้น โดยการชี้ให้เห็นถึงปัญหา
 ของการจัดตั้งรัฐบาลผสม ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการเจรจาต่อรอง เขาได้นำเสนอถึงบทบาทของ
 หัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมาก ซึ่งได้รับการคาดหวังว่าจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป เมื่อ
 รัฐบาลผสมได้รับการจัดตั้งขึ้น ซึ่งหัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมากนั้นจะได้คาดคานจนถึง "สูตร" ใน
 การจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างมาก ในสูตรนี้จะเป็นการกำหนดการร่วมมือกับพรรคการเมืองบางพรรค
 การพิจารณาตัดพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งออกไป และในบางครั้งก็เป็นผลมาจากการตกลงอย่าง
 ใหม่เป็นทางการก่อนหน้านั้นแล้ว สูตรดังกล่าวที่ประกอบด้วยข้อเสนอที่เป็นเงื่อนไขในการเจรจาต่อรอง
 จะได้รับการพิจารณาและต่อรองในลักษณะที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงโดยพรรคการเมืองต่าง ๆ ทั้งนี้ อยู่นภายใต้
 ทางเลือกแห่งการตัดสินใจของพรรคการเมืองต่าง ๆ ต่อสูตรที่ได้รับการเสนอโดยพรรคการเมืองเสียง
 ข้างมากนั้น และหากข้อเสนอดังกล่าวได้รับการยอมรับจากทุกพรรค การจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างมาก
 ก็เกิดขึ้น โดยอยู่ภายใต้พื้นฐานของกฎแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่หากมีการปฏิเสธไม่ยอมรับ
 ในสูตรการจัดตั้งรัฐบาลผสมของพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่ง ถ้าเป็นการปฏิเสธโดยพรรคการเมือง
 ส่วนเกิน รัฐบาลผสมเสียงข้างมากก็ยังคงได้รับการจัดตั้งขึ้น แต่ถ้าเป็นการปฏิเสธโดยพรรคการเมือง
 เดียว หรือหลายพรรคที่มีผลต่อการจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างมาก การจัดตั้งรัฐบาลผสมก็ล้มเหลว
 หัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมาก จึงจำเป็นต้องคานหาสูตรในการจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นใหม่
 โดยอาจจะเชิญพรรคการเมืองอื่น ๆ เข้าร่วมรัฐบาล หรือพิจารณาข้อเสนอของตนเองใหม่อีกครั้งหนึ่ง
 แล้วจึงทำการเปิดเจรจากับพรรคการเมืองต่าง ๆ ขึ้นใหม่ แต่ถ้าหากสูตรดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการ
 ยอมรับและยังไม่มีสูตรใด ๆ ที่จะสามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างมากที่เพียงพอได้ การร่วมกับพรรค
 การเมืองบางพรรคที่สามารถตกลงกันได้เพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างน้อยก็จะเกิดขึ้น และในที่สุด
 รัฐบาลนั้น ๆ ก็อาจจะเลือกทางออกโดยการยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้ง เพื่อการกำหนดสูตรแห่งการ
 จัดตั้งรัฐบาลผสมในรูปแบบใหม่ต่อไป

นอกจากนี้ บรรานันท์กับคณะ ได้อธิบายเพิ่มเติมกับกฎของการแบ่งปันผลได้และผลเสียในระหว่างการเจรจาต่อรองของการเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยเขาได้ใช้หลักเกณฑ์ของการเข้าร่วมรัฐบาลผสมในลักษณะของการรักษาสถานภาพ เพื่อให้เกิดการยอมรับในระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ และการคาดคานวณถึงความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ในอนาคตต่อการจัดตั้งรัฐบาล เขากล่าวว่าในการแบ่งปันผลประโยชน์ในการเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลนั้น เป็นที่แน่นอนว่าจะต้องมีพรรคการเมืองบางพรรคได้รับประโยชน์มากกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ เช่น ในเรื่องของนโยบาย ในขณะที่บางพรรคก็มีข้อจำกัดที่มากกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก ซึ่งในกรณีแรก ได้แก่ จำนวนคะแนนเสียงของแต่ละพรรคในสภา สำหรับในกรณีที่สองก็ ได้แก่ การตอบสนองต่อผลประโยชน์ของผู้สนับสนุนในการเลือกตั้ง และผลจากทั้งสองกรณีนี้ ทำให้เกิดกฎของการแบ่งสรรอย่างยุติธรรมขึ้น เช่นในกรณีแรกอาจเป็นการแบ่งสรรผลประโยชน์ตามสัดส่วน ในกรณีหลังก็เป็นที่ยอมรับในข้อจำกัดเฉพาะของผลประโยชน์นั้น ๆ

กล่าวโดยสรุป การนำเสนอแนวความคิดของบรรานันท์และคณะ ก็เพื่อให้เป็นแนวความคิดเสริมต่อสภาวะการเจรจาต่อรองเพื่อการจัดตั้งรัฐบาลผสม ซึ่งข้อเสนอของเขามีลักษณะที่แตกต่างจากแนวความคิดของนักคิดทฤษฎีรัฐบาลผสมในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างการจัดตั้งรัฐบาลผสมกับความยั่งยืนของรัฐบาลผสมนั้น ๆ โดยเขาได้แยกการพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน เช่นเดียวกับของอมรและยังได้อธิบายถึงมูลเหตุแห่งการแยกพิจารณานั้น ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์ ในขณะที่ อมร ไม่ได้กล่าวถึงไว้เลย นอกจากนี้ เขายังได้เสริมถึงลักษณะของสภาวะการเจรจาต่อรองที่ละเอียดยิ่งขึ้น โดยใช้การอธิบายในลักษณะของกระบวนการของการเจรจาต่อรองเพื่อให้เกิดการจัดตั้งรัฐบาลผสม ซึ่งได้แก่หลักการของกฎของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กฎของการแบ่งสรรประโยชน์อย่างยุติธรรม และบทบาทของหัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมากต่อ " สูตร " ในการจัดตั้งรัฐบาลผสม ในขณะที่แนวความคิดแบบดั้งเดิมก่อนหน้านี้นั้นมักเน้นที่ปัจจัยหรือรูปแบบ รวมทั้งตัวแปรต่าง ๆ มากกว่าในลักษณะของกระบวนการเช่นนี้ แนวความคิดนี้จึงนับว่าเป็นแนวทางที่จะช่วยชดเชยข้อบกพร่องของการอธิบายถึงสภาวะของการเจรจาต่อรองได้อย่างละเอียดและเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น

5) แนวความคิดของ Gregory M. Luebbert ⁵

เช่นเดียวกับแนวความคิดของบราวน์และคณะ แนวความคิดของลูเบิร์ตเป็นแนวความคิดเสรี แต่เป็นในลักษณะของสภาวะของการเจรจาต่อรองต่อผลของสถานภาพของขนาดและรูปแบบของรัฐบาลผสม โดย ลูเบิร์ต ได้ใช้หลักเกณฑ์ของข้อจำกัดแห่งเงื่อนไขที่สืบเนื่องมาจากความแตกต่างกันนโยบายระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ และความปรารถนาของผู้บริหารพรรคการเมืองเสี่ยงข้างมากที่มุ่งต่อนโยบายและวัตถุประสงค์ของพรรค (เพื่อรักษาสถานภาพของตนเองภายในพรรค) ซึ่งเขาได้จำแนกรูปแบบของรัฐบาลผสมในระบบที่มีการแข่งขันออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. ระบบแข่งขันแบบครอบงำ ซึ่งเป็นระบบที่พรรคการเมืองต่าง ๆ มีข้อจำกัดแห่งเงื่อนไขในการเจรจาต่อรองน้อย ประกอบกับบทบาทของพรรคการเมืองเสี่ยงข้างมาก สามารถที่จะครอบงำ หรือมีอิทธิพลเหนือพรรคการเมืองอื่น ๆ ในการเจรจาต่อรองได้ ในระบบนี้ผู้นำพรรคการเมืองเสี่ยงข้างมาก จึงมักเลือกแนวทางที่จะจัดตั้งรัฐบาลผสมแบบมากพรรคที่มีคะแนนเสียงท่วมท้น ทั้งนี้ เพราะนอกจากพรรคการเมืองเสี่ยงข้างมากจะได้เปรียบในด้านนโยบาย โดยสามารถนำนโยบายของพรรคส่วนใหญ่มาเป็นนโยบายของรัฐบาลแล้ว ยังไม่ต้องพะวักพะวนต่อการคุกคาม หรือขู่เบียดจากพรรคการเมืองอื่นร่วมรัฐบาลอีกด้วย กล่าวคือ ระบบการแข่งขันแบบครอบงำนี้ การจัดตั้งรัฐบาลผสมแบบมากพรรคที่มีคะแนนเสียงท่วมท้น ยังเป็นการประกันความปลอดภัยต่อความยั่งยืนของรัฐบาล และต่อผู้นำพรรคการเมืองเสี่ยงข้างมาก เนื่องจากในปัญหาต่อเหตุการณ์เดียวกันนั้น เป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลสองพรรคแยกตัวออกไปพร้อมกัน

2. ระบบการแข่งขันแบบไม่ครอบงำ ซึ่งเป็นระบบที่พรรคการเมืองต่าง ๆ มีข้อจำกัดแห่งเงื่อนไขในการเจรจาต่อรองมาก จึงเป็นผลทำให้หัวหน้าพรรคการเมืองเสี่ยงข้างมากจำเป็นต้องเจรจาทันทีกับพรรคการเมืองอื่น ๆ ในลักษณะที่เท่าเทียมกัน โดยจะพยายามแสวงหาพรรคการเมืองที่มีแนวนโยบายสอดคล้องต้องกันที่สุด แต่เนื่องจากอุปสรรคในการเจรจาต่อรอง และพรรคการเมืองต่าง ๆ ก็ไม่ต้องการให้มีการตกลงกันในหลักการกว้าง ๆ การจัดตั้งรัฐบาลในรูปแบบนี้ จึงเกิดขึ้นในลักษณะรัฐบาลผสมแบบน้อยพรรค ที่เกิดจากการรวมตัวกันระหว่างพรรคการเมืองที่น้อยที่สุด

⁵ Muebbert, " A Theory of Government Formation."

ในการร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม กล่าวคือ หากเป็นไปได้ก็จะรวมกันเพียง 2 พรรคเท่านั้น ทั้งนี้ โดยพรรคการเมืองที่ร่วมจัดตั้งรัฐบาลจะตกลงกันในหลักการอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถร่วมหัวจมท้ายในการร่วมบริหารประเทศต่อไปได้

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความคงทนของรัฐบาลผสม

ทัศนะโดยทั่วไปมักจะมองรัฐบาลผสมในเชิงลบ กล่าวคือ รัฐบาลผสมเป็นรูปแบบของรัฐบาลที่ปราศจากความเข้มแข็งและอดทน แต่อย่างไรก็ตาม ความเข้มแข็ง-คงทนของรัฐบาลผสมส่วนหนึ่งยังขึ้นอยู่กับปัจจัยเริ่มแรกที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งหรือการก่อรูปรัฐบาลของรัฐบาลผสมด้วยเหมือนกัน ในมุมมองของนักทฤษฎีรัฐบาลผสมก็เช่นกัน ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความคงทนของรัฐบาลผสมไว้ในทัศนะที่แตกต่างกัน ดังจะได้เสนอต่อไปนี้

(1) แนวความคิดของ Lawrence C. Dodd ⁶

นักทฤษฎีรัฐบาลผสมร่วมสมัยส่วนใหญ่ รวมทั้งดอดด์ด้วย ต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่า สถานภาพของส่วนผสมในรัฐบาลผสมจะเป็นตัวกำหนดความยั่งยืนของรัฐบาลผสม ซึ่งจะมีได้ก็แต่รัฐบาลผสมแบบมีจำนวนน้อยพรรคที่สุดเท่านั้น จึงเป็นรัฐบาลผสมที่ดีที่สุดและปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งการผสมแบบน้อยพรรคที่สุดนี้ (minimum winning coalition) หมายความว่า มีพรรคมาร่วมเท่าที่จะให้มีคะแนนเสียงเกินครึ่งไปน้อยที่สุด ถ้ามีพรรคใดถอนตัวออกเพียงพรรคเดียวรัฐบาลก็จะล้มในรัฐบาลผสมรูปแบบนี้ปัญหาการสูญเสียตำแหน่งรัฐมนตรีไป เพื่อเป็นการตอบแทนพรรคส่วนเกินที่จะเข้าร่วมรัฐบาลจึงไม่เกิดขึ้น และมีการแบ่งเฉลี่ยตำแหน่งของรัฐมนตรีตามสัดส่วนของที่นั่งในรัฐสภาทุกพรรคจึงมีความพึงพอใจในผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับ และจะไม่มีการให้ผลประโยชน์เพิ่มเติมแก่พรรคทั้งหลายในเวลาต่อมา นอกจากนี้รัฐบาลผสมแบบน้อยพรรคที่สุดนี้ จะมิได้ทั้งในประเทศที่มีพรรคใหญ่ที่มี

⁶ Dodd, "Party. Coalition in Multiparty Parliment : A Game Theoretic Analysis," p.71.

เสียงข้างมากเด็ดขาดพรรคเดียว เช่น มาเลเซีย หรือจะมีหลายพรรคก็ได้ (ในกรณีแรกก็คือว่า การมีพรรคใหญ่พรรคเดียวเป็นรัฐบาลแบบมีการผสมน้อยพรรคที่สุดนั้น ทั้งนี้เพราะถือว่าพรรคการเมือง คือ การรวมตัวของบุคคลและกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน)

สำหรับในรัฐบาลผสมแบบมีคะแนนเสียงท่วมท้นในสภา (oversized cabinet) ที่เกิดจากการรวมตัวกันในระหว่างพรรคการเมืองหลายพรรค โดยแต่ละพรรคไม่มีเสถียรภาพและมีความแตกต่างระหว่างพรรคมาก แม้แนวนโยบายของพรรคจะไม่แตกต่างกันมากนัก รัฐบาลผสมประเภทนี้มักอายุสั้น เพราะหลายพรรคที่ยินดีมาร่วมรัฐบาลจะไม่ได้รับประโยชน์มากเพียงพอ และอาจกลัวเสียคะแนนในคราวต่อไป จึงค่อย ๆ ถอนตัวออก

นอกจากนี้ ในรัฐบาลผสมที่มีเสียงข้างน้อยในสภา (undersized or minority cabinet) ที่แต่ละพรรคมีนโยบายสุดโต่งและไม่มีเสถียรภาพ รวมทั้งมีความแตกต่างระหว่างพรรคมาก รัฐบาลผสมประเภทนี้จะไม่มีคามยั่งยืนแต่อย่างใด เพราะพรรคต่าง ๆ จะไม่ยอมรวมกัน

กล่าวโดยสรุป แนวความคิดของดอดด์ต่อความยั่งยืนของรัฐบาลผสม ดังได้กล่าวแล้ว (ในช่วงของแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสม) ว่า ดอดด์ มิได้แยกแยะระหว่างสภาพของส่วนผสมออกจากการพิจารณาถึงความยั่งยืนของรัฐบาลผสม ทำให้รัฐบาลผสมที่จัดตั้งขึ้นดูเหมือนว่าจะมีความมั่นคงอย่างสม่ำเสมอ หรือมีความเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยภายในช่วงอายุของรัฐบาลหนึ่ง ๆ ซึ่งดอดด์เองก็ยอมรับข้อบกพร่องนี้⁷ นอกจากนี้ การพิจารณาถึงรูปแบบของรัฐบาลผสมต่อความยั่งยืนของรัฐบาลนั้น ดอดด์ กล่าวว่า รัฐบาลผสมแบบน้อยพรรคเป็นรัฐบาลผสมที่ดีที่สุดและมีความยั่งยืน ส่วนรัฐบาลผสมที่มีคะแนนเสียงท่วมท้น เป็นรัฐบาลผสมที่ขาดความยั่งยืนนั้นดูเหมือนว่ารัฐบาลผสมในการเมืองไทยจะขาดความยั่งยืนที่แน่นอน ทั้งนี้เพราะ โดยสภารัฐบาลผสมในการเมืองไทยส่วนใหญ่ จะไม่ใช่รัฐบาลผสมแบบน้อยพรรค และมีพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นก่อนการเลือกตั้งไม่มากนัก จึงมีความมี

⁷ Dodd, "The Study of Cabinet Durability : Introduction and Commentary."

เสถียรภาพน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐบาลผสมในประเทศยุโรปตะวันตกส่วนใหญ่ และแนวความคิดของ ลูเบิร์ต (ที่กล่าวไว้ในส่วนของการจัดตั้งรัฐบาลผสม) ก็เป็นแนวความคิดที่เปรียบเทียบกับอีกด้านหนึ่งของความยั่งยืนของรัฐบาลผสมที่มีคะแนนเสียงท่วมท้น

(2) แนวความคิดของอมร รักษาสัตย์ 8

อมร ได้เสนอความคิดเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องจากแนวความคิดของคอคเคต์ โดยกำหนดองค์ประกอบอีก 3 ประการเป็นตัวแปรแทรกซ้อนที่ต่อเนื่องมาจากสภาพของการจัดตั้งรัฐบาลผสม คือ

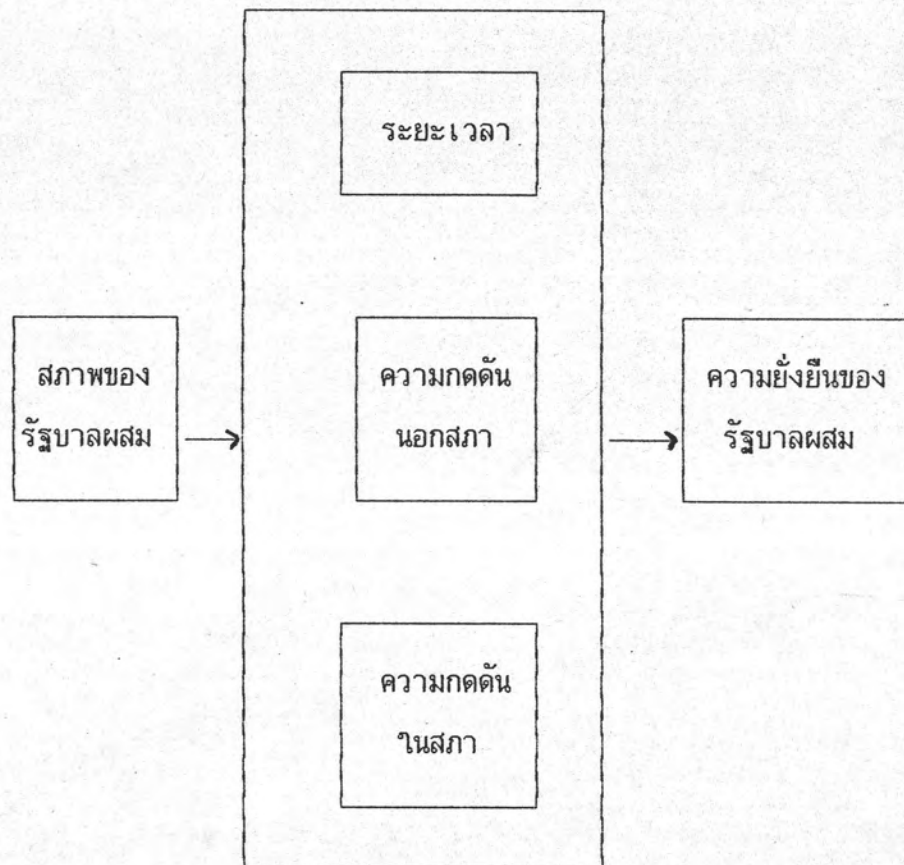
1. ระยะเวลา เป็นเครื่องเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะในเรื่องความเหนียวแน่นของพรรค ซึ่งโดยปกติวิสัยในรัฐสภาที่พรรคยังไม่เข้มแข็ง เวลามักเป็นปฏิปักษ์กับความเหนียวแน่นของพรรคต่าง ๆ ที่ลดลงทีละเล็กละน้อย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยข้อนี้จำเป็นต้องพิจารณาจากสภาพความเป็นจริง เช่น ในบางครั้งอาจมีค่าที่เพิ่มขึ้นได้ คือ พรรคอาจได้สมาชิกเพิ่มขึ้นกว่าเดิมในระหว่างร่วมรัฐบาล

2. ความกดดันนอกสภา ได้แก่ ความกดดันที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงเกินความสามารถที่รัฐบาลผสมจะเผชิญหน้าได้ จนเป็นเหตุให้พรรคที่สนับสนุนไม่แน่ใจถอนตัวออกไป หรืออาจเกิดจากกลุ่มผลประโยชน์ที่ทรงอิทธิพลนอกวงการเมือง เช่น คณะทหาร ฯลฯ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญก็อาจมีผลทำให้รัฐบาลผสมต้องมีอายุสั้นลง เช่น วุฒิสภาอาจคอยขัดขวางรัฐบาล โดยเข้าร่วมกับพรรคฝ่ายค้านในการตรากฎหมาย หรือ คอยตั้งกระทู้ถาม ซึ่งความกดดันภายนอกนี้แม้จะไม่มีมากนัก แต่เมื่อเกิดขึ้นมักจะรุนแรงและให้ผลเด็ดขาด

3. ความกดดันในสภา ได้แก่ การที่สมาชิกเปลี่ยนพรรค สมาชิกไม่ลงคะแนนให้ตามที่คาดไว้ พรรคร่วมรัฐบาลปลีกตัวออกไปเมื่อผลประโยชน์ขัดกัน หรือไม่ได้รับผลประโยชน์ตามที่คาดไว้ นอกจากนี้ก็ได้แก่ บทบาทของพรรคฝ่ายค้านต่อพรรคร่วมรัฐบาล

สูตรและรูปแบบโครงสร้างของความยั่งยืนของรัฐบาลผสมสามารถเขียนได้ดังนี้

$$\text{ความยั่งยืนของรัฐบาลผสม} = f(\text{สถานะของรัฐบาลผสม})(\text{ระยะเวลา})(\text{ความกดดันนอกสภา}) \\ (\text{ความกดดันในสภา})$$

รูปที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแทรกซ้อนกับความยั่งยืนของรัฐบาล

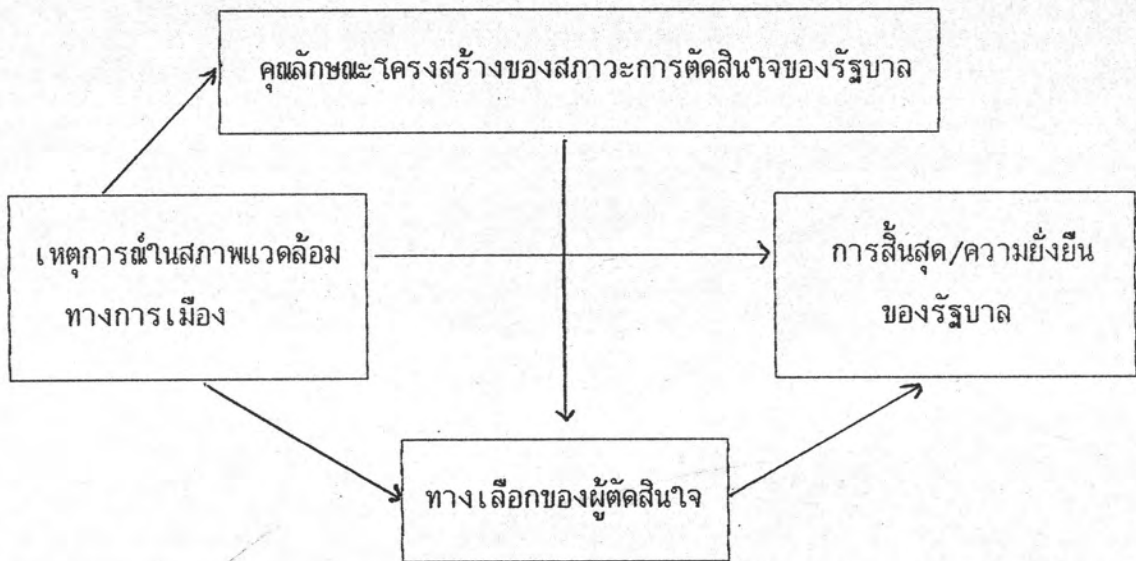
สรุปแนวความคิดของ อมร ต่อความยั่งยืนของรัฐบาลผสม ได้ให้ข้อพิจารณาในด้านปัจจัย และเงื่อนไขต่อความยั่งยืนของรัฐบาลผสมที่เพิ่มขึ้น โดยการกำหนดตัวแปรในลักษณะกว้าง ๆ ซึ่งจะเห็น ได้ว่ามีการครอบคลุมต่อการอธิบายเป็นอย่างดีโดยเฉพาะต่อลักษณะของการเมืองไทย อย่างไรก็ตาม แนวความคิดดังกล่าวนี้ ยังขาดการตรวจสอบในเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ เพราะเป็นการแก้ไขข้อบกพร่อง ของคอคัด โดยนำปัจจัยตัวแปรอีก 3 ตัวแปร มาเป็นตัวแปรสอดแทรกระหว่างสถานภาพของรัฐบาลผสม และความยั่งยืนของรัฐบาลผสม ซึ่งทำให้ได้ข้อพิจารณาที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ไม่ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสาม และไม่ได้อธิบายประกอบ โดยใช้แนวความคิดดังกล่าวต่อเหตุการณ์ ทางการเมืองไทยแต่อย่างใด แนวความคิดดังกล่าวนี้จึงเป็นแนวความคิดกว้าง ๆ ที่ผู้ศึกษาจะใช้ ประกอบในการพิจารณาในการอธิบาย

(3) แนวความคิดของ Eric C. Browne, John P. Frendreis and Dennis W. Gleiber ⁹

แนวการวิเคราะห์ของ บราวน์และคณะ เป็นแนวการวิเคราะห์เชิงเหตุการณ์ ซึ่งแตกต่างจากแนวการวิเคราะห์ในเชิงระบบพรรคการเมืองแบบดั้งเดิม ที่เน้นความสำคัญของระบบ พรรคต่อสภาพในการสร้างความยั่งยืนให้รัฐบาล ซึ่งมีข้อบกพร่องเพราะมักให้ความสำคัญต่อความยั่งยืน ของรัฐบาลอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาของสภา หรือรัฐบาลหนึ่ง ๆ และยังทำให้ขาดความเข้าใจ ต่อการสิ้นสุดของรัฐบาลหนึ่ง ๆ ว่า ทำไมจึงต้องสิ้นสุดลงในระบอบเวลานั้น ๆ ในแนวการวิเคราะห์ของ บราวน์และคณะ นี้ จะเป็นการสร้างความเข้าใจต่อความสำคัญของความอยู่รอดของรัฐบาลในลักษณะที่ เป็นจริงต่อเหตุการณ์

⁹ Browne, et al., "An Events Approach to the Problem of Cabinet Stability," pp. 175 - 185.

ในแนวความคิดเชิงเหตุการณ์นี้ บรรานันและคณะ ได้กำหนดให้การสิ้นสุดหรือความยั่งยืนของรัฐบาลเป็นตัวแปรตาม โดยความสัมพันธ์ระหว่างการสิ้นสุดและความยั่งยืนของรัฐบาล คือ การสิ้นสุดกำหนดความยั่งยืน และความยั่งยืนกำหนดการสิ้นสุดเช่นเดียวกัน สำหรับเหตุการณ์ เขาให้ความหมายเป็นปรากฏการณ์ของขบวนการอิสระที่ไม่ได้ถูกควบคุมโดยผู้ตัดสินใจใด ๆ แต่กลับมีผลต่อผู้ตัดสินใจที่อาจนำไปสู่การสิ้นสุดหรือความยั่งยืนของรัฐบาล นอกจากนี้ เหตุการณ์ก็ยังเป็นผลต่อสภาวะการตัดสินใจของรัฐบาลอีกด้วยซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ ดังรูปที่ 4

รูปที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างการสิ้นสุดและความยั่งยืนของรัฐบาล

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในแผนภูมิสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. เหตุการณ์จากสภาพแวดล้อมทางการเมือง เป็นผลโดยตรงต่อความยั่งยืน หรือ การสิ้นสุดของรัฐบาล เช่น เหตุการณ์จากการเลือกตั้งทั่วไปที่มีขึ้นตามรัฐธรรมนูญ เหตุการณ์จากการลาออกของผู้นำประเทศ เนื่องจากสุขภาพไม่ดี หรือ ความตาย เป็นต้น
2. เหตุการณ์จากสภาพแวดล้อมทางการเมือง เป็นผลต่อความยั่งยืนหรือการสิ้นสุดของรัฐบาลโดยผ่านทางเลือกของผู้ตัดสินใจ เช่น การคาดการณ์ถึงผลการเลือกตั้งที่มีขึ้นทำให้พรรคร่วมรัฐบาลถอนตัว หรือรัฐบาลจำเป็นต้องยุบสภาที่กำหนด (ผู้ตัดสินใจในที่นี้ ได้แก่ พรรคที่ถอนตัวจากรัฐบาล) เป็นต้น
3. เหตุการณ์จากสภาพแวดล้อมทางการเมือง มีผลต่อคุณลักษณะโครงสร้างของสภาวะการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางเลือกของผู้ตัดสินใจที่นำไปสู่การสิ้นสุดหรือความยั่งยืนของรัฐบาล เช่น ความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาล เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในส่วนที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ในสภาวะแวดล้อมทางการเมืองนั้น เขาได้ให้ข้อพิจารณาเพื่อจำกัดขอบเขตต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืนของรัฐบาลอย่างกว้าง ๆ โดยการพิจารณาถึงระยะเวลาและความขัดแย้งทางการเมืองที่เกี่ยวข้องเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ จนเป็นบรรทัดฐาน และขบวนการเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์กับสภาวะการตัดสินใจของรัฐบาล รวมทั้งการให้ข้อพิจารณาต่อผลของการเข้าร่วมรัฐบาลผสม ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎของการแบ่งปันอย่างยุติธรรมในระหว่างการร่วมรัฐบาล (ซึ่งเป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากการจัดตั้งรัฐบาล) นอกจากนี้ เพื่อให้ข้อคิดเห็นที่เพิ่มขึ้น เขาได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่อการร่วมรัฐบาลผสม โดยมุ่งต่อปัญหาในการตัดสินใจของผู้ตัดสินใจในการเข้าร่วม หรือไม่เข้าร่วมรัฐบาลผสมต่อไป ซึ่งมี 2 กรณี คือ เหตุการณ์ที่กระทบต่อเสถียรภาพ เนื่องจากการแบ่งสรรความต้องการหรือผลประโยชน์ในมวลสมาชิกใหม่ และผลจากการคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับในการเข้าร่วม

กล่าวโดยสรุป ดอดด์ กล่าวว่าแนวความคิดของบราวน์และคณะ เป็นแนวความคิดเสริมต่อแนวความคิดแบบดั้งเดิมมากกว่าที่จะเป็นแนวทางเลือกใหม่สำหรับการวิเคราะห์ โดยเฉพาะในด้านการพิจารณาถึงความยั่งยืนของรัฐบาลต่อการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ ซึ่งมีอยู่เสมอและผิดกับแนวความคิดแบบดั้งเดิมที่ดูเหมือนว่า ความยั่งยืนของรัฐบาลจะสม่ำเสมอ ตลอดช่วงระยะเวลาของรัฐบาลหนึ่ง ๆ ดอดด์ ให้ข้อคิดเห็นว่า แนวความคิดนี้ เหตุการณ์จะมีส่วนช่วยเสริมต่อความแน่นอนของข่าวสาร และความสมัครใจที่จะเจรจาต่อรองในแนวความคิดของเขาและทำให้แนวทางการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อบกพร่องของแนวความคิดนี้ก็คือ เหตุการณ์ของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่ได้ถูกละเลยมิได้กล่าวถึง ทั้ง ๆ ที่เป็นเหตุการณ์หนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของรัฐบาลในหลาย ๆ ประเทศ 10 นอกจากนี้ โดยที่แนวทางการศึกษานี้เป็นแนวทางการศึกษาแบบกว้าง ๆ เพื่อมุ่งหาลักษณะทั่ว ๆ ไป ความเข้าใจอย่างเป็นระบบต่อธรรมชาติของเหตุการณ์ ซึ่งแม้ว่า บราวน์และคณะ จะได้ให้ข้อคิดเห็นในการจำกัดขอบเขตของเหตุการณ์แล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะอธิบายว่า เหตุการณ์นั้นเป็นอย่างไร ทำไมจึงเกิดขึ้น และเกิดขึ้นเมื่อไร สภาวะของเหตุการณ์มีผลต่อระดับของการตัดสินใจอย่างไร มีผลต่อทางเลือกของผู้ตัดสินใจอย่างไร และถูกส่งผ่านคุณลักษณะโครงสร้างอย่างไร เช่นกัน ซึ่งจากข้อบกพร่องนี้ จะเห็นได้ว่า กระบวนการต่อความเข้าใจถึงลักษณะโครงสร้างของแนวการวิเคราะห์นี้มีความละเอียดอ่อน และยุ่งยากต่อเนื่องพอสมควร อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการนำเสนอแนวความคิดนี้ ก็เพื่อช่วยในการอธิบายถึงผลของความยั่งยืนของรัฐบาลผสมทางการเมืองในลักษณะกว้าง ๆ มากกว่าที่จะนำแนวความคิดนี้มาใช้เป็นกรอบในการอธิบายเพียงอย่างเดียว

¹⁰ Dodd, "The Study of Cabinet Durability introduction and Commentary," p. 157.

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมของไทย หากไม่นับรวมถึงงานเขียนเชิงทฤษฎี อย่างเช่น งานของ อมร รักษาสัตย์ กล่าวได้ว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับงานวิจัย ด้านอื่น ๆ ในสาขาเดียวกันกับการเมืองการปกครองของไทย งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเมืองไทย โดยทั่วไป มักจะให้ความสนใจขององค์กรรัฐบาล ในเชิงอำนาจมากกว่าความสนใจในมุมมองที่เกี่ยวกับ ที่มาและสถานะขององค์กรรัฐบาล ดังนั้น งานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานะขององค์กรรัฐบาล โดยเฉพาะใน ด้านที่เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสม จึงปรากฏอยู่น้อยมาก

ในรอบเกือบ 10 ปี มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อยู่ 2 ชิ้น ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิจัยชิ้นแรก เขียนในปี พ.ศ. 2522 เรื่อง "ปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลผสมในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี รัฐบาลผสม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช" โดย สมาน ทองศรี¹¹ งานวิจัยนี้ได้กำหนดจุดเน้นในปัญหา เสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งเป็นรัฐบาลผสมเป็นสำคัญ และสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้ คือ

รัฐบาลผสมภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นรัฐบาลที่ขาดลักษณะที่ จำเป็นสำหรับความมีเสถียรภาพ เพราะรูปของรัฐบาลผสมที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ จัดตั้งขึ้นเป็นรูปของ รัฐบาลผสมที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองมากมายถึง 16 พรรค พรรคที่มาประกอบเป็นรัฐบาล ก็ปรากฏ ว่าส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกใกล้เคียงกัน นอกจากนี้สมาชิกในกลุ่มสหพรรคที่สนับสนุนรัฐบาลก็ขาดเจตนารมณ์ ร่วมกัน เพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย จึงมีการแตกแยก ขัดแย้งและ แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และกดดันเพื่อเรียกผลประโยชน์อื่น ซึ่งมีไม่ประโยชน์สาธารณะ ซ้ำแล้ว ซ้ำเล่า ตลอดเวลาการบริหารราชการแผ่นดิน ยิ่งกว่านั้น รัฐบาลยังต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทาง การเมืองภายนอกอีก ได้แก่ ความปั่นป่วนวุ่นวายทางการเมืองต่าง ๆ ที่แสดงออกในลักษณะเรียกร้อง

¹¹ สมาน ทองศรี, "ปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสมในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะ กรณีรัฐบาลผสม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522).

คัดค้าน ชุมชน และเดินขบวนของชาวนาชาวไร่ กรรมกร นิสิต นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตลอดจนภัยจากการรุกรานและแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่กระทำซ้ำแล้วซ้ำเล่าและมักออกมาในลักษณะที่รุนแรงรวมทั้งวิกฤตการณ์ภายนอกประเทศอันได้แก่ เหตุการณ์ในประเทศกัมพูชา เวียดนาม และลาว ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาทั้งภายในและภายนอกที่สำคัญส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลผสมเป็นอย่างดี

ปัญหาดังกล่าวอาจจะแก้ไขเพื่อให้รัฐบาลผสมมีเสถียรภาพได้ ด้วยวิธีจัดตั้งรัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองมีจำนวนน้อยที่สุดที่จะมีเสียงข้างมากได้ และพันธมิตรที่มาสนับสนุนรัฐบาลก็จะต้องมีเจตนารมณ์และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างสนิทแน่นแฟ้น ต้องรู้จักประนีประนอม และมีความพึงพอใจในผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับตามสัดส่วน รัฐบาลก็ต้องประกอบด้วยคนดี ประวัติดี มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของประชาชน รวมทั้งจะต้องรีบเร่งดำเนินการขจัดความเหลื่อมล้ำ ทั้งด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ อย่างรวดเร็ว

งานวิจัยชิ้นล่าสุดของ สันติ ทางธนกุล เขียนเมื่อปี พ.ศ. 2530 เรื่อง " รัฐบาลผสมในการเมืองไทย " ¹² งานวิจัยนี้ได้กำหนดจุดเน้นในเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับ การจัดตั้งและการสิ้นสุดของรัฐบาลผสมในการเมืองไทยชุดต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2531 รวมทั้งสิ้น 13 ชุด ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุป คือ

ในการจัดตั้งรัฐบาลผสมในแต่ละช่วงรัฐบาลนั้น เป็นที่แน่นอนว่าจะมีอาจหลีกเลี่ยงรูปแบบของสภาวะการเจรจาต่อรองในระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ กับพรรคการเมืองเสียงข้างมาก หรือกับผู้นำรัฐบาลที่ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่มักเป็นบุคคลในฝ่ายทหารหรือมีฐานการสนับสนุนที่มีได้มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัจจัย 3 ประการ ที่จำเป็นจะต้องเกื้อหนุนและเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน คือ จำนวนคะแนนเสียงที่แต่ละพรรคได้รับจากผลการเลือกตั้ง ข้อจำกัดแห่งเงื่อนไขเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่แต่ละพรรคได้รับ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับตำแหน่งรัฐมนตรีและระดับ

¹² สันติ ทางธนกุล, "รัฐบาลผสมในการเมืองไทย" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530).

ของความแตกต่างระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ ทั้งในด้านของความขัดแย้ง หรือการประนีประนอมระหว่างพรรคการเมืองเสี่ยงข้างมากกับพรรคการเมืองอื่น ๆ โดยในปัจจัยทั้งสามมีระดับของความมากน้อยต่างกันตามสภาพเหตุการณ์ทางการเมือง นอกจากนี้ ปัจจัยจากผู้นำรัฐบาลและอิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะคณะทหาร มีส่วนอย่างสำคัญต่อการจัดตั้งรัฐบาลผสมในการเมืองไทย และรัฐบาลผสมที่ก่อกำเนิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นรัฐบาลผสมแบบมากพรรคที่มีคะแนนเสียงท่วมท้น ที่มีผลต่อความยั่งยืนของรัฐบาลในอนาคต

สำหรับในด้านความยั่งยืนของรัฐบาลผสมนั้น จากการศึกษาพบว่า เกิดขึ้นจากปัจจัยที่เป็นตัวแปรอิสระ 4 ประการ คือ ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมือง และสมาชิกพรรคการเมืองที่เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม อันเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับนโยบาย และความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ อิทธิพลของกองทัพ ผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมที่มีความสำคัญกับความสามารถของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาและบทบาทของพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งใน 4 ปัจจัยดังกล่าว ปัจจัยประการแรกและประการที่สอง เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด โดยเฉพาะปัจจัยประการที่สองมีผลกระทบต่อรัฐบาลในยุคของประชาธิปไตยเต็มรูปแบบเป็นอย่างมาก

ข้อสรุปในงานวิจัยของ สมาน ทองศรี แม้จะมีจุดเน้นด้านปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลก็ตาม แต่การชี้ให้เห็นว่าองค์กรรัฐบาลสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ประกอบด้วยพรรคการเมืองถึง 16 พรรคนั้น นอกจากสะท้อนถึงปัญหาในทางระบบพรรคการเมืองแล้ว ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การรวมตัวกันเพื่อให้เกิดเสียงข้างมากนั้น เป็นตัวแปรที่รัฐบาลผสมให้ความสำคัญอยู่ไม่น้อย แม้ว่าการก่อรัฐบาลที่มากพรรคนั้นจะเป็นปัญหาที่ล่อแหลมต่อเสถียรภาพของรัฐบาลก็ตาม ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยยังให้น้ำหนักต่อปัญหาจากสภาพแวดล้อมภายนอกเช่นกัน ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า ปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลผสมนั้น เป็นปัญหาที่ผสมผสานระหว่างปัจจัยภายในคือ องค์กรของรัฐบาล และปัจจัยภายนอกที่เป็นสภาพแวดล้อมด้วย

การวิจัยของ สันติ ทางธนกุล ซึ่งเป็นงานวิจัยเปรียบเทียบจึงสามารถสะท้อนภาพของรัฐบาลผสมในการเมืองไทยได้อย่างค่อนข้างครอบคลุม โดยให้ข้อมูลที่เท่าเทียมกันระหว่างปัจจัยด้านการก่อรัฐประหารและปัจจัยที่เป็นปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลผสม โดยเฉพาะปัจจัยจำเป็น 3 ประการ ในการก่อรัฐประหารผสม คือ (1) จำนวนคะแนนเสียงที่แต่ละพรรคได้รับจากผลการเลือกตั้ง (2) ข้อจำกัดแห่งเงื่อนไขเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่แต่ละพรรคได้รับ และ (3) ระดับของความแตกต่างระหว่างพรรคการเมือง ส่วนปัจจัยด้านความคงทนของรัฐบาล 4 ประการ คือ (1) ความขัดแย้งระหว่างพรรคและสมาชิกของพรรคร่วมรัฐบาล (2) อิทธิพลของกองทัพ (3) เหตุการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (4) บทบาทของพรรคฝ่ายค้าน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ สันติ เป็นการสะท้อนในมุมกว้างและให้ผลสรุปที่หยาบเป็นลักษณะทั่วไป ขาดจุดเน้นถึงสภาพการเปลี่ยนแปลง และเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ทางการเมืองที่เป็นลักษณะเฉพาะแต่ละยุคแต่ละสมัย จึงไม่อาจชี้บ่งได้ว่า ในเงื่อนไขใด ปัจจัยด้านใด มีความสำคัญมากกว่ากันอย่างไร ปัจจัยเสริมหรือสนับสนุนอื่น ๆ อย่างใดบ้าง ซึ่งไม่อาจกล่าวเป็นการเฉพาะเจาะจงได้ว่า ความสำเร็จในการก่อรัฐประหารผสมในยุคสมัยหนึ่ง ๆ ประกอบด้วย ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เหมือนและแตกต่างกันอย่างไร ได้อย่างชัดเจนนัก

3. การประยุกต์ทฤษฎีกับการศึกษาการจัดตั้งรัฐบาลผสมของไทย

ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสม ของกลุ่มนักทฤษฎีการจัดตั้งรัฐบาลผสมตามที่เสนอในตอนต้นนั้น มีจุดศูนย์รวมอยู่ที่ตัวแปรพรรคการเมืองเป็นหลักสำคัญ ส่วนการเจรจาต่อรองเป็นเรื่องทางเทคนิคที่เน้นความสำคัญของข่าวสารเป็นหลัก ซึ่งจัดอยู่ในลำดับความสำคัญชั้นรอง

ในส่วนที่เกี่ยวกับพรรค มีความคาดหวังขั้นพื้นฐานอยู่ที่การพยายามครอบงำของพรรคฝ่ายที่มีสัดส่วนที่นั่งในสภาค่อนข้างมาก การพยายามผสมแบบน้อยพรรคโดยถือเสียงข้างมากเหนือฝ่ายค้านเป็นสิ่งสำคัญ ความแตกต่างด้านเป้าหมาย อุดมการณ์ และนโยบายพรรคน้อยที่สุด ขณะที่พยายามให้ได้รับความพอใจสูงสุดในเวลาเดียวกัน ส่วนการเจรจาต่อรองนั้นขึ้นอยู่กับความตั้งใจ ความสมัครใจของพรรคการเมือง และระดับความแน่นอนของข่าวสาร ซึ่งในความเป็นจริง ก็มีความสำคัญในระดับ

กลยุทธ์เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วเกี่ยวกับข่าวสารข้อมูล อาจจะไม่มียุทธศาสตร์กำหนดรูปแบบของรัฐบาลผสมได้มากเท่ากับในส่วนที่เกี่ยวกับปัจจัยด้านพรรคการเมือง ทั้งนี้เพราะพรรคใหญ่ มักจะอาศัยการต่อรองด้วยฐานเสียง อำนาจ และผลประโยชน์เป็นสำคัญ

ส่วนแนวคิดในด้านความคงทนของรัฐบาลผสมนั้น ประเด็นพิจารณาที่น่าสนใจที่นักทฤษฎีคำนึงถึงมาก นอกเหนือจากจำนวนพรรค ระยะเวลาการครองอำนาจ และลักษณะการตัดสินใจของคณะรัฐบาล ก็คือ ประเด็นที่เกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมทางการเมือง นักทฤษฎีส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยสภาพแวดล้อมในหน้าที่ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะในกรณีของนักวิชาการไทย อย่างเช่น อมร รักษาสิทธิ์ ได้จำกัดกรอบของสภาพแวดล้อมให้แคบเข้า และเฉพาะเจาะจงมากขึ้นกว่า เป็นการกล่าวทั่วไปเกี่ยวกับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม

สิ่งที่น่าสนใจจากแนวคิดของ อมร รักษาสิทธิ์ ในส่วนที่เรียกว่าตัวแปรแทรกซ้อน 3 ประการ ที่ต่อเนื่องมาจากสภาพของการจัดตั้งรัฐบาลผสม คือ ระยะเวลา ความกดดันนอกสภา และความกดดันในสภา คูเหมือนจะเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพที่แท้จริงของพรรคการเมืองไทยได้ค่อนข้างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ มุ่งให้ความสนใจเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมเท่านั้น ฉะนั้น ในส่วนของแนวคิดซึ่งจะนำมาประยุกต์ใช้กับการวิจัยจึงจะเน้นเฉพาะในส่วนที่เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลผสมเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถจำแนกปัจจัยสำคัญของกรอบแนวคิดออกเป็นประเด็นดังนี้ คือ (1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง (2) ปัจจัยเกี่ยวกับการเจรจาต่อรอง และ (3) ปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะแวดล้อมภายนอก

(1) ในส่วนที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงลักษณะที่เกี่ยวกับระบบพรรค การครองอำนาจที่นั่งในสภาของพรรคเป้าหมาย นโยบายและผลประโยชน์ของพรรค ความเป็นเอกภาพ ความเหนียวแน่น อำนาจการตัดสินใจและระบบการเมือง และโครงสร้างอำนาจภายในพรรค รวมทั้งลักษณะภาวะผู้นำของหัวหน้าพรรค บทบาทผู้มีอำนาจในพรรค สมาชิกระดับนำและสมาชิกทั่วไป

(2) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเจรจาต่อรองนั้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะของกลยุทธ์ในการเจรจาว่า ดำเนินการไปในรูปแบบใด เป็นการครอบงำโดยพรรคหรือบุคคลหรือไม่ รวมทั้งลักษณะการประนีประนอมต่อรองและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การประสานความแตกต่างทางด้านผลประโยชน์และนโยบาย ตลอดจนบทบาทของข่าวสารและข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะเน้นความสัมพันธ์ระดับพรรคกับพรรคด้วยกัน

(3) ในส่วนที่เกี่ยวกับภาวะแวดล้อมภายนอก จะรวมพิจารณาถึงปัจจัยทั้งที่เป็นบุคคลองค์กรสถาบัน และมติมหาชนทั่วไป ที่อยู่นอกเหนือองค์กรพรรคในระดับบุคคล อาจหมายรวมถึงบุคคลที่มีอำนาจทางการเมือง แต่ไม่ได้สังกัดพรรค อย่างเช่น ผู้นำทางความคิด สื่อมวลชน หรือผู้นำกองทัพ เป็นต้น โดยในส่วนนี้จะให้นำหน้าการพิจารณาในฐานะที่เป็นทั้งปัจจัยกระตุ้นเสริม และ/หรืออาจเป็นปัจจัยอุปสรรคก็ได้ ซึ่งอาจจะถูกกำกับควบคุมโดยนโยบายหรือการจัดการ เพื่อบรรลุนโยบายหรือวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดของพรรคการเมือง หรืออาจเป็นภาวะกดดันให้ผู้นำหรือพรรคการเมืองรวมทั้งรูปแบบของรัฐบาลผสม จะต้องผันแปรตามสภาพความกดดันเหล่านั้น อย่างเช่น การเคลื่อนไหวของนักศึกษา ปัญญาชน เพื่อสร้างกระแสมติมหาชนกดดันให้ผู้นำหรือหัวหน้าคณะรัฐบาลผสมต้องมาจากหัวหน้าพรรคการเมืองที่ได้จำนวนที่นั่งมากที่สุด เป็นต้น ซึ่งอาจจะเกิดจากการกำกับของพรรคการเมืองเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองของพรรค หรือเป็นการเคลื่อนไหวกดดันโดยอิสระ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของสภาวะแวดล้อมที่ต้องการผู้นำรัฐบาลจากหัวหน้าพรรคก็ตาม แต่ถือว่าเหตุการณ์ดังกล่าว ได้ปรากฏภายใต้เงื่อนไขที่เน้นนำไปสู่การก่อรูปของรัฐบาลผสมที่ดำเนินไปตามภาวะกดดันของสภาวะแวดล้อมนั้น ๆ ด้วย